

Onderzoek naar de repatriëring

Warm afscheid versus kille ontvangst

Kirsten Vos schreef haar master thesis *Indië tabeh* over de repatriëring. Zij las drie Nederlandstalige kranten uit Indonesië om een beeld te krijgen hoe haar eigen grootouders de repatriëring moeten hebben ervaren.

De familie van mijn vader (Han en Mies Vos–Roelants) is in 1950 uit Bandung gerepatriëerd, de familie van mijn moeder (Guus en Chrisje Vogel–Schönherr) in 1958 uit Djakarta. Wisten zij wat hen te wachten stond voordat zij naar Nederland kwamen? Wat stelden zij zich erbij voor? Ik kan het ze niet meer vragen, want ze zijn er helaas niet meer. Daarom heb ik, toen ik ging afstuderen aan de Erasmus Universiteit in de Media en Journalistiek, een krantenonderzoek gedaan naar de opvattingen van Indische Nederlanders in Indonesië over de repatriëring. Het resultaat van deze zoektocht staat in mijn masterthesis *Indië Tabeh, opvattingen in kranten van Indische Nederlanders in Indonesië over de repatriëring (1950 – 1958)*.

Waardevolle burgers

De verhalen zijn bedroevend, aankomen in Nederland was koud en kil: erkenning voor een eigen identiteit, geschiedenis en cultuur hebben Indische Nederlanders nooit écht gekregen. Die kilte was veel minder aanwezig in de berichten die kranten in Indonesië plaatsten voor hun overwegend Indische lezers.

Erkenning hebben Indische Nederlanders nooit écht gekregen

De repatriëring van uiteindelijk ruim 200.000 mensen begon in een tijd van grote verwarring en sociale onrust in de Indische gemeenschap in Indonesië. Indische Nederlanders, blank of gekleurd, waren nauwelijks bijgekomen van de Japanse bezetting en van de bersiap, toen de

zelfstandigheid van Indonesië eind 1949 een nieuw tijdperk inluidde. De massale exodus trok vervolgens de vaak pas net herenigde Indische gemeenschappen in Indonesië definitief uit elkaar.

Journalisten van de *Nieuwe Courant*/het *Nieuw Soerabajasch Handelsblad*, de *Nieuwsgier* en de *Vrije Pers* publiceerden in deze

samenleving krantenberichten die blaakten van het vertrouwen in de Indische aanleg om door te zetten, om altijd weer uit te kijken naar nieuwe toekomstmogelijkheden, om elke tegenslag te overwinnen. Waarschijnlijk herinnerden kranten hun lezers hieraan om hen te helpen de nieuwe samenleving om hen heen te begrijpen. Kranten plaatsten verhalen over vertrekkende inwoners uit Djakarta en Surabaya die, ongeacht tegenslagen, telkens weer een nieuw bestaan hadden opgebouwd. Indische Nederlanders waren avonturiers, hecht, sportief: zij waren waardevolle burgers.

Vertrekkende inwoners in deze krantenberichten waren Paatjes, officieren en burgers die veel vrijwilligerswerk hadden gedaan in Surabaya of Djakarta. Een Paatje was een typisch Indisch begrip, een vaderfiguur binnen Indische gemeenschappen. Zo stond in de *Nieuwsgier* van augustus 1955 in warme woorden het afscheid van Paatje Versteegh uit Djakarta beschreven.

Geen plek

De warmte in krantenberichten over vertrekkende inwoners uit Surabaya en Djakarta stond in schril contrast met politiek nieuws uit Nederland: de Nederlandse overheid wilde Indo-Europeanen met een Nederlands paspoort ontmoedigen te repatriëren. Indo-Europeanen vormden een aparte, maar omvangrijke, groep binnen de Indische Nederlanders. In 1946 bestond de 260.000 mensen tellende Indische groep uit 170.000 Indo-Europeanen; nakomelingen van inlandse en Europese voorouders. Het Nederlandse ontmoedigingsbeleid was niet nieuw. Al tijdens de evacuatie van oorlogsslachtoffers tussen 1945 en 1949 ontmoedigde de Nederlandse regering hun komst naar Nederland. Voor Indo's was geen plek in Nederland, zei Drees. Na de onafhankelijkheid bleef de Nederlandse regering van mening dat Indo-Europese evacués slecht geassimileerd waren en voerde het ontmoedigingsbeleid weer in: zij probeerde met name Indo-Europeanen ervan te overtuigen voor het

Chrisje en Guus Vogel met dochters Jola (links) en Peggy (rechts), vlak voor hun terugkeer naar Djakarta in 1955. Het gezin was een half jaar met verlof in Nederland geweest. Tweeënhalf jaar later zouden zij opnieuw naar Nederland gaan, ditmaal voorgoed.
Bron: privé-archief familie Vogel.

Paatje Versteegh (zie foto pagina 26)

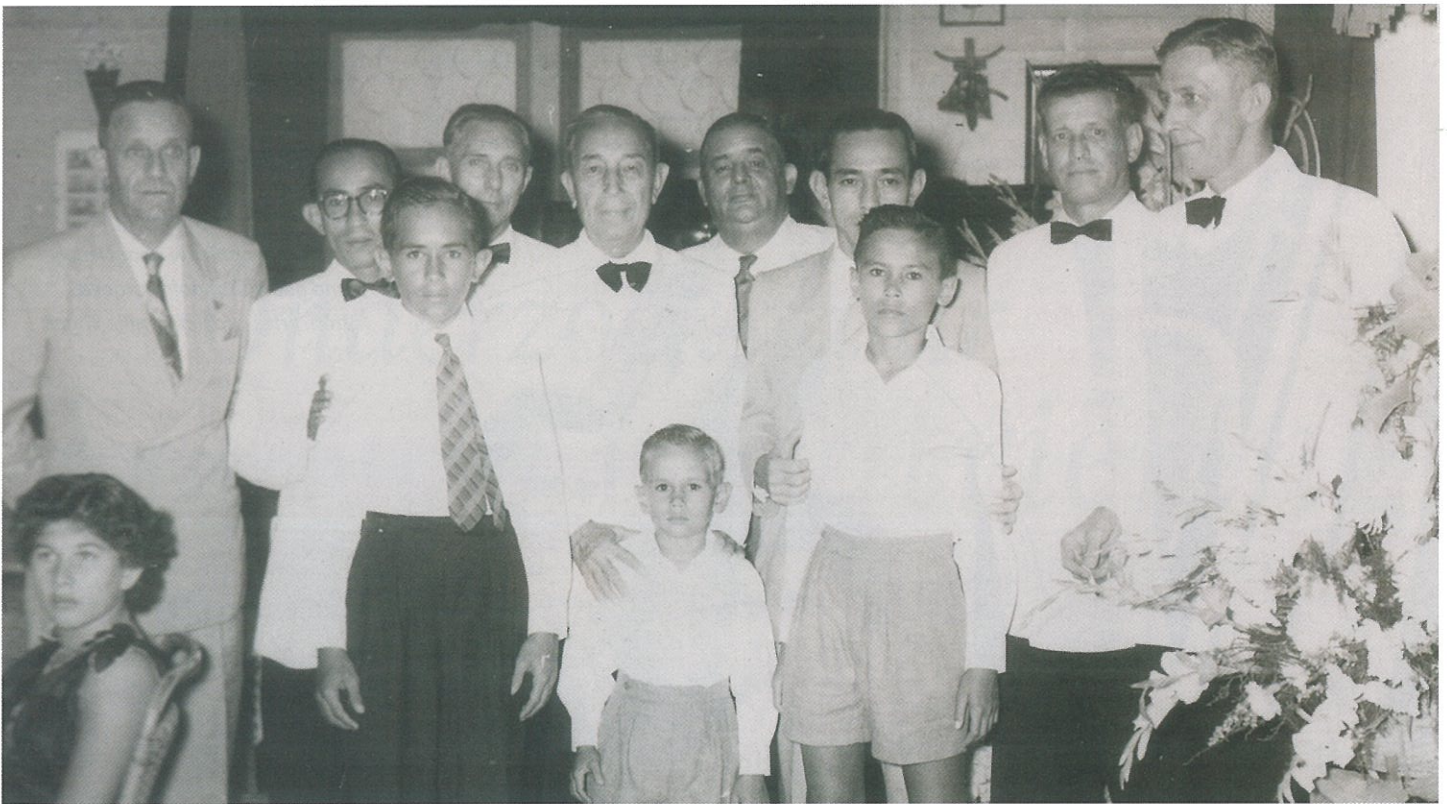
Pa Versteegh was een inwoner van Djakarta, toen hij in 1955 repatrieerde. In 1882 geboren op Banda Neira als Gijsbert Johannes Ernst Versteegh, was hij lid van een oude Indische familie. Hij verhuisde naar Djakarta nadat hij een opleiding in Nederland had gevolgd. De *Nieuwsgier* kondigde zijn vertrek naar Nederland in augustus 1955 aan.

Tjalie Robinson maakte hier op 20 augustus als eerste melding van, in zijn beroemde *Piekerans van een straatlijper*. Hij had in Nederland via de kabar angin (via-via) gehoord van Versteeghs aanstaande repatriëring, maar geloofde het bijna niet: 'Er zijn van die mensen, die lijken zelf wel een brok Indonesië, zo vast als Pasar Baru of Tandjungan. Je kan je niet voorstellen dat dat zo maar uit wandelen gaat om niet meer terug te komen.'

Het vertrek van Versteegh betekende het einde van een tijdperk. Een dag later deed de *Nieuwsgier* verslag van zijn afscheid van de voetbalclub BVC in Djakarta. De club was bijgenaamd

'de Good Old' en hij had BVC 52 jaar eerder zelf met vrienden opgericht. Het was een joviale beschrijving van een warm en hartelijk afscheid. Versteegh kreeg bij binnenkomst een uit volle borst gezongen 'Lang zal hij leven'. In afscheidsspeeches benadrukten leden en bestuur de belangrijke rol die Versteegh had gespeeld in de geschiedenis van de 'Good Old'. Versteegh had er altijd op toegezien dat het er in de soos beschaafd aan toeging 'met zijn stopwoord: "Fout, stop er mee"'. Daarnaast was Versteegh nog op de club te bekennen geweest, zelfs nadat '[hij] zijn voetbalschoenen aan de klapperboom [had gehangen]' en op het veld spelers 'adviezen of schrobberingen' bleef geven. Met een foto van een voetballende Versteegh eindigde de berichtgeving in de *Nieuwsgier* van augustus 1955 over het vertrek van deze 'oude Mohikaan uit een oude sportwereld', in de woorden van Tjalie Robinson.

Met dank aan Bob Versteegh, kleinzoon van Paatje.

Paatje Versteegh (midden) tussen Good Old BVC bestuur, zonen en kleinzonen op zijn afscheidsavond in 1955. Bron: privé-archief Bob Versteegh.

Indonesisch staatsburgerschap te kiezen, het warga negara Indonesia. In 1953 verhevigde deze discussie: 'Indische Nederlanders die in Indonesië geboren en getogen zijn', waren het beste af als zij in Indonesië zouden blijven. 'De ervaring had geleerd' dat de ontworteling die zij doormaakten als zij naar Nederland kwamen, 'onherstelbaar' was en de problemen die hierdoor ontstonden 'zijn zorgelijker dan op het eerste gezicht lijkt'. Zij konden niet 'aarden' in Nederland en de wens naar Nederland te komen was 'doorweven met subjectieve gevoelsargumenten.' Daarom moesten 'de Indische Nederlanders tegen zichzelf worden beschermd.'

Karakter

Eigenlijk stond het karakter van de Indische Nederlander dus ter discussie. Waren zij sociale, sportieve, hardwerkende Nederlanders, of 'Oosterse Nederlanders' die tegen zichzelf beschermd moesten worden? Het antwoord op deze vraag hing af van hoe zij zichzelf zagen ten opzichte van Nederland.

Sommige Indische Nederlanders zagen zichzelf als van oudsher met Nederland verbonden. Zij waren Nederlanders en zouden zich gemakkelijk kunnen aanpassen. Wel voorzagen zij problemen met Indische Nederlanders die niet tot de 'sociale elite' behoorden: Indo-Europeanen die lager op de maatschappelijke ladder stonden. Die groep was nog niet eerder in Nederland geweest en zou moeite hebben te assimileren. Daarom riepen deze Indische Nederlanders Indo-Europeanen bijvoorbeeld op om naar voorlichtingsbijeenkomsten te gaan, zodat zij goed voorbereid naar Nederland zouden gaan.

Andere Indische Nederlanders vonden zichzelf te veel kosmopoliet om in Nederland een bestaan op te bouwen. Zij vonden Nederland een kleinburgerlijk land met een regelziek volkje. Hun toekomst lag eerder in Indonesië, Australië of Amerika. Slechts een kleine groep Indo-Europeanen zag Indonesië als hun enige vaderland.

Toch zijn de meeste Indische Nederlanders 'gerepatriëerd'. De groep die zichzelf als Nederlander zag, deed dat vooral omdat zij zich, om uiteenlopende redenen, niet meer thuis voelde in de nieuwe staat. Kosmopolieten repatriëerden omdat hun droom om bij te dragen aan een

welvend Indonesië een illusie bleek te zijn. De keuze om te repatriëren was dus overwegend bepaald door de situatie in Indonesië, niet de band die zij met Nederland voelden.

Na 5 december 1957 viel er nog maar weinig te kiezen. Op die dag verklaarde de Indonesische regering alle Nederlanders staatsgevaarlijk – zij zouden erop uit zijn de Indonesische staat te saboteren en werden gesommeerd te vertrekken. Die dag is de geschiedenis ingegaan als Zwarte Sinterklaas en mondde uit in een nieuwe exodus, waarbij nog eens 10.000 Indische Nederlanders repatriëerden. Hun karakter deed er toen al lang niet meer toe: zij moesten assimileren.

Naspel

En toch was met deze climax het vertrek van Indische Nederlanders uit Indonesië niet tot een einde gekomen. Tussen 1958 en 1968 zijn bij benadering nog 60.000 Indische Nederlanders naar Nederland gekomen. Meer dan 10.000 van hen woonden in Nieuw-Guinea en kwamen vanaf 1962 naar Nederland nadat Indonesië de politieke strijd om Nieuw-Guinea had gewonnen. De overigen hadden eerst gekozen voor het warga negara, waren daartoe gedwongen geweest omdat zij hun Nederlanderschap niet kon aantonen, of waren van Chinese afkomst (de peranakans) en werden in toenemende mate vervolgd. Al deze mensen hadden uiteenlopende redenen om alsnog te kiezen voor een beter bestaan in Nederland. Naar schatting zijn uiteindelijk 5.000 Indo-Europeanen definitief in Indonesië (achter)gebleven. Over de redenen hiervoor zijn de meningen verdeeld: omdat ze niet konden of omdat ze niet wilden? Konden zij niet aantonen dat zij Nederlanders waren of kozen zij bewust voor hun geboorteland?

Het onderzoek over de repatriëring was geweldig om te doen. Het heeft me heel wat uurtjes slaap gekost (ik heb het naast mijn reguliere baan gedaan), maar elke keer als ik het even niet meer zag zitten, keek ik naar de foto van mijn opa die naast mijn pc stond. En dan kon ik weer verder, want ik wist waarvoor ik het deed.

Voor meer informatie: <http://indietabeh.kirstenvos.nl>